

léc és egyéb hasonló anyaga helyett a nemesnyárasok sokkal rövidebb idő alatt papírfát adnak, azt az anyagot, amire az iparnak, népgazdaságunk fejlődésének a 15 éves terv távlatában a legnagyobb szüksége van.

Szorosan kapcsolódik ehhez a rövidebb vágásforduló gondolata. A gyakorlati szakemberek tapasztalata is egybevág a tudományos beszámolókból felvetettekkel — a 12—15 éves vágáskorral kezelt nemesnyárasok lényegesen növelhetik az erdőgazdálkodás eredményességét.

A beszámolóüléseken elhangzottak újra hasznos ösztönzést adtak a gyakorlati erdőgazdálkodás továbbfejlesztéséhez. Az ülés résztvevői meglegezően állapították meg, hogy az erdészeti kutatás szoros kapcsolatot tart a gyakorlati erdőgazdasággal és figyelmét a legfontosabb kérdések megoldására fordítja.

Jérôme René

Dr. Jávorka Sándor 1883-1961

Megrendítő csapás érte a magyar tudományos életet. Dr. Jávorka Sándor Kossuth-díjas akadémikus, a Növénytar ny. igazgatója, c. egyet. ny. r. tanár, a Magyar Biológiai Társaság tiszteletbeli tagja, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat dísztagja, a Magyar Népköztársasági Érdemrend IV. fokozatának és a Munka Vörös Zászló Érdemrendjének tulajdonosa 1961. szept. 28-án, 78 éves korában rövid szenvedés után elhunyt. Benne a magyar flórakutatás úttörő és vezető egyéniségét veszítette el.

Tudtunk betegségéről és féltő aggódással figyeltük végig lankadatlan, fáradtságot és betegséget tudomásul venni nem akaró, önfeláldozó munkásságát.

Nem könnyű feladat Jávorka Sándorról méltóképpen írni. Lehetetlen egy rövid cikk keretében összefoglalni mindazt, amit Jávorka Sán-

dor egyénisége és munkája a magyar növényvilág megismerése és ismertetése, a tudomány terjesztése és népszerűsítése terén jelentett. Alkotásai már életében a tudományos kutatás mérföldköveivé váltak és neve fogalom volt mindazok előtt, akiknek csak valami közük is volt a növényvilághoz, a természetes, vagy mesterségesen telepített növénytakaróhoz.

Tudása és kutató munkásságának eredményei elismerést, bámulatot keltettek. Igaz embersége és szívjósága szeretetet és tiszteletet váltott ki mindenkiből, aki csak ismerte.

1883. márcus 12-én született Hegybányán (Hont megye). Apja falusi kovácmester, a Rákóczi szabadságharc egyik hősenek, Jávorka Ádámnak oldalági leszármazottja. Édesanyja férjének korai halálával 6 gyermekkel maradt egyedül. Így Jávorka Sándor minden szülői támogatás nélkül, saját erejéből — tanítva tanulva — végezte középiskoláit Selmecbányán. Itt kezdődhetett kapcsolata az erdészettel és az erdészekkel. Egyetemi tanulmányait részben hasonló anyagi nehézségekkel küzdve, részben ösztöndíjasként a budapesti Tudományegyetemen folytatta, s ott 1906-ban *növénytanból szerzett doktori diplomát*.

Már 1905-ben bekerült a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytárába, melytől élete végéig nem vált meg. A Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztos-sága 1919-ben a Növénytár vezetőjévé nevezte ki. Ettől az állásától azonban a Tanácsköztársaság bukása után megfosztották és csak jóval később, 1934-ben lett ismét a Növénytár igazgatója és maradt 1940-ben bekövetkezett nyugalomba vonulásáig.

Gazdag és igen eredményes tudományos munkásságának elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia 1936-ban levelező, 1943-ban rendes tagjává választotta. 1939 augusztusában a szegedi Tudományegyetem nyilvános rendes tanári címmel tüntette ki.

A felszabadulás után élénk tevékenységet fejtett ki az Akadémia munkájában és még a legutóbbi időben is a több mint 100 tagú Kulturflóra-Bizottság és munkaközösség főszervezője s az akadémiai *Acta Botanica* főszerkesztője volt. Számos társadalmi, ismeretterjesztő és tudományos szervezet, így az ERTI Tudományos Tanácsának is tagja volt.

Tudományos munkássága korán, már egyetemi hallgató korában megindult. Fejlett ítélőképességére és tudására jellemző, hogy doktori disszertációját 20 évvel később a *The Journal of Botany* angol fordításban szószерint újra közölte. Két évtizedes fáradhatatlan munkásságának eredménye a „*Magyar Flóra*”, a közismert „*Nagy Jávorka*”, mely magában foglalja az egész Kárpát-medence flóráját. Ezzel másfél évszázad óhaja teljesült. Mint e hatalmas munka kiegészítője jelent meg 1931–1934-ben Jávorka Sándor és Csapody Vera összefogásából a „*Magyar Flóra Képekben*” (Iconografia Florae Hungaricae) több mint 4000 növény pontos rajzával. Ez az egész európai botanikai irodalom egyik legkiemelkedőbb alkotása. Jávorka Sándor ezen munkái a magyar flórakutatás mérföldkövét és minden további fejlődés alapját jelentik. Jávorka Sándor flóraművei alapján írta meg Soó Rezső akadémikus a magyar botanikusok munkaközösségével „*Soó R.—Jávorka S.: A magyar növényvilág kézikönyvét*”, mely 1951-ben jelent meg, s amelyért 1952-ben Jávorka Sándor is elnyerte a Kossuth-díjat. Majd 1953-ban, 70. születésnapján egész élete munkásságáért a Magyar Népköztársasági Érdemrend IV. fokozatát kapta meg.

Feldolgozta és 1957-ben összefoglalóan értékelte két évszázad előtti nagy elődjének, Kitaibel Pálnak, a magyar Linnének herbáriumát és élete munkásságát. Utolsó két évében pedig Csapody Verával a magyar kerti dísnövények kézikönyvén és színes atlaszán dolgozott, amit még sikerült halála előtt, betegágyában befejezni.

Egész életét a külső terepkutató és a belső herbariumi, irodalmi munka szakadatlan sorozata tölti ki. Jóllehet rengeteget dolgozott a Múzeum Növénytárában, fő kutatási terrénuma mégis mindig a szabad természet volt. Kora ifjúságától utolsó éveig rendszeresen és tervszerűen járta be a Kárpátok egész vonulását, a Magyar Középhegységet, a Dunántul és az Alföld valamennyi táját.

Kutató munkája azonban messze túlterjed a Kárpátmedence s az ország határain. 1918-ban, majd 1955-ben Albániában, 1957-ben Bulgáriában, 1959-ben Csehszlovákiában, Jugoszláviában folytat vizsgálatokat. Több összehasonlító tanulmányutat tesz az Alpok vidékén, Ausztriában, Olaszországban és Svájcban.

1954-ben mint a Magyar Tudományos Akadémia delegációjának tagja résztvett a párizsi VIII. Nemzetközi Botanikai Kongresszuson, 1957-ben pedig a leningrádi Ősz-szövetségi Botanikai Kongresszuson, ahol a magyar botanikai kutatás történetéről számolt be.

Jávorka Sándor munkássága azonban nem merült ki a tudományos kutatásban és eredményeinek szakszerű keretek közötti közlésében; *elévülhetetlen érdemeket szerzett a tudomány népszerűsítése terén is*. Hiszen növényhatározói („Kis Jávorka”, „Nagy Jávorka”, „Képes Jávorka”) és ismeretterjesztő könyvei (pl. az „Erdő-mező virágai” és a szerkesztésében megjelent „Viruló természet”) útján egész ifjúságunkat oktatta és vezette be a növényvilág rejtelseibe. Mind-ezekért a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat előterjesztésére a Munka Vörös Zászló Érdemrendjének tulajdonosává lett.

De az ismeretterjesztés, a tanítási törekvés és a segíteni akarás nem választható el és mind egy forrásból indul ki, az ő nagy emberi mivoltából, mert nemcsak nagy tudós volt, hanem ritka, melegszívű ember is. Bármilyen eredményeket ért is el, bármilyen elismerésekben, kitüntetésekben részesült is, mindez semmit sem változtatott rajta, — maradt, aki volt, minden ismerős, de különösen a tanulni vágyó fiatalság csendes, szerény, hiúságmentes, szeretve tisztelt és szerető „Sándor bácsi”-ja.

Jávorka Sándor nemcsak a szakbotanikusoké volt, nemcsak őket vezette, tanította és irányította, nemcsak közöttük szórta bőkezűen mindvégig szorgalmasan gyűjtött megfigyeléseinek, kutatási eredményeinek szellemi kincseit. *Mi, erdészek, az alkalmazott botanika művelői is bőségesen kaptunk tőle; növényhatározói s az „Erdő-mező virágai” nálunk is közkézen forognak*. Szelmes kapcsolata az erdővel és az erdészekkel már selmecbányai középiskolás korától datálódik, s ez idők folyamán mind melegebbé válva egész életén át elkísérte. Az országban nem egy erdészt tüntetett ki őszinte barátságával s boldog örömmel nyújtott segítséget s adott felvilágosítást, ha valamilyen szakkérdésben fordultunk hozzá.

A legmesszebbmenően szükségesnek és hasznosnak tartotta a botanikusok és erdészek kollektív, egymást támogató munkáját. Ez a felfogása és törekvése különösen 1952-ben megjelent két cikkében domborodik ki: 1. „A szovjet mezővédő fásítási terv geobotanikai vonatkozásai” (MTA Biológiai Osztály közleményei. I. 1.); 2. „A növényföldrajz az erdészet szolgálatában (Az Erdő I. 1.).

Az elsőben rámutat arra, hogy a szovjet példa nyomán a mezővédő fásítás előmunkálatait már a magyar erdőgazdaság és ezen belül az ERTI is megkezdte. Majd így folytatja: „Ebben a munkában a geobotanikával foglalkozó intézményeink és szakembereink is támogatni óhajtnak éppúgy, mint ahogy a Szovjetunióban a Szovjet Tudományos Akadémia és a Mezőgazdasági Akadémia irányításával az erdészet a legsokeoldalúbb támogatást kapja. Hiszen olyan vezető személyiségek, mint Szukacsev, Viljamsz, Morozov, Oparin az erdész és botanikus együttműködésének szükségességét hangoztatják.” (p. 3.)

Mindkét cikkében növényföldrajzi ismeretei alapján igen komoly és megízvlelendő útmutatásokat és tanácsokat ad a fő- és töltelék fafajok megválasztásához a különböző termőhelyi viszonyok között. El nem hanyagolható szere-

pet szán az őshonos fafajoknak és helyi változataiknak, de az idegen fafajokat sem zárja ki a telepítésből.

Bízva a felajánlott segítség elfogadásában s az ennek nyomán kialakuló kollektív munkában, második cikkét így fejezi be:

„Haladó szellemű erdészeink, a múlt gazdag tapasztalataival felvértezve, eddig is készséggel vették igénybe az új, fokozott ütemű feladatok megoldásakor más segéd tudományok, így a növénygeográfia segítségét is, illetve megismerték, és elsajátították a növénygeográfus módszereit. Ennek a közös, kollektív munkának gyümölcseképpen meg kell oldódnia Magyarország nagy erdőgazdasági problémájának: szívós munkával meg kell kétszerezelnünk a fahiányban szenvedő ország faállományát.” (1. c. p. 8.)

Emlékét mi is azzal a szeretettel és kegyelettel őrizzük, ami az igaz és nagy embert, a magyar erdők tudósát s az erdőszet őszinte barátját méltán megilleti.

Dr. Magyar Pál

Néhány szó a fák és a gombák kapcsolatáról

SZEMERE LÁSZLÓ

Erdőgazdasági szempontból szólhatunk káros, közömbös és hasznos gombákról. A farontó gombáknak kiterjedt irodalma van s nem vagyok hivatva arra, hogy e tárgyban érdemlegesen írjak. Legfeljebb annyit jegyzek meg, hogy a számtalan farontó gomba között jó egy-néhány olyan gomba is akad, amely más irányban hasznos, ehető vagy egyéb módon felhasználható. Nem olyan egyszerű annak az elbírálása, hogy valamely fa kipusztulását gomba, esetleg éppen az okozta-e, amelynek termőtestét a fán megtaláltuk, s így azt, mint kártevőt, mintegy tettenértük. Gyakran előfordul, hogy ugyanannak a fának a rostjait többféle farontó gomba is bomlasztja. Találunk alkalmilag valamely fatönkön többféle termőtestet, de ezeken kívül lappanghat benne olyan gombamicéliumszövedék is, amelynek jelenlétét felszínre ütköző termőtest nem árulja el. Így egy-egy fának vesztét számos gomba okozhatja. De a mikorriza-viszony révén is olykor tizféle gomba gyámolíthat egy-egy fát.

A kimondottan káros kalapos gombák között a legsűrűbben emlegetik a *mészszínű gyűrűs tölcsérgombát* (régí neve: *Armillaria mellea* volt, most a *Clitocybe* genuszba van sorolva). Ez a gomba sokféle *beteg* fán élösködik, magában-e vagy más gombával egyetemben, azt hagyjuk itt. Hangsúlyoztam az előbbi mondatban a *beteg* szót, éspedig azért, mert az esetek túlnyomó részében a már ilyen-olyan bajban szenvedő fát támadja meg ez a gomba. Éppen úgy, mint más, ugyancsak kártékonynak mondott kalapos gomba is. Ezek közül piaci értékük miatt két gombára térek ki: a *közönséges laskagombára* (*Pleurotus ostreatus*) és a *téli fülökegombára* (*Collybia velutipes*). Mindhárom gombát találhatjuk a még lábon álló fákön is, avagy körülöttük a földön, de a legtöbb esetben a kidőlt törzseken, meg a földben maradt korhadó fatuskókön. Akárhányszor észleltem azt, hogy egy kiirtott erdő tuskói rakva voltak gyűrűs tölcsérgombával, de a vágás melletti erdőben ilyen gombát nem találtam. Egy alkalommal Litkén (Nógrád m.) felhívtam a társaságomban levő erdősz figyel-mét egy ilyen helyzetre. Társam azt mondotta, hogy ő nem félti attól a gom-